

УДК 179:615.15:615.2:618

<https://doi.org/10.24959/sphhcj.23.305>

І. В. ПЕСТУН, Г. С. БАБІЧЕВА, С. В. ЖАДЬКО, Н. Г. МАЛІНІНА, І. В. БОНДАРЄВА, І. В. СОФРОНОВА

Національний фармацевтичний університет
Міністерства охорони здоров'я України, м. Харків

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПОЖИВАЧІВ ГОРМОНАЛЬНИХ КОНТРАЦЕПТИВІВ

Мета – висвітлити правові та етичні дилеми інформаційного забезпечення споживачів гормональних контрацептивів (ГК), наявних на фармацевтичному ринку України, та окреслити напрями вдосконалення раціонального призначення і застосування ГК.

Матеріали та методи. У роботі використано метод логіко-змістовного формування проблеми, системний і статистичний методи, кабінетні й польові методи маркетингових досліджень: аналіз інструкцій до медичного застосування ГК, контент-аналіз публікацій у наукових і практично-орієнтованих медичних і фармацевтичних виданнях, метод анкетного опитування, табличні та графічні засоби унаочнення отриманих даних.

Результати дослідження. Правові та етичні дилеми, висвітлені в роботі, полягають у тому, що лікарі під час призначення, а фармацевти під час відпуску ГК мають надавати роз'яснення щодо невиключної абортивної дії гормональних засобів. Жінки своєю чергою, володіючи інформацією про механізми ГК, можуть свідомо обирати засоби контрацепції, зважаючи на можливі ризики. Визначено роль фармацевтів у наданні консультацій під час відпуску рецептурних ЛЗ, зокрема і ГК. За результатами опитування споживачів і фармацевтів виявлено наявність розривів в оцінці якості інформаційної роботи фармацевтів під час відпуску ГК з аптек. Запропоновано напрями вдосконалення інформаційного забезпечення споживачів ГК з урахуванням нормативно-правових та етичних аспектів. Обґрунтовано доцільність розширення даних в інструкціях до медичного застосування щодо фармакодинаміки засобів, що дозволить мінімізувати психологічні наслідки застосування протизаплідних препаратів, зумовлені невиключною абортивною їхньою дією.

Висновки. У роботі розглянуто правові та етичні дилеми, пов'язані з відпуском сучасних ГК без рецепта лікаря та можливою абортивною дією досліджуваної групи ЛЗ. З огляду на соціальну значущість врегулювання інформаційного забезпечення споживачів ГК на основі правових та етичних норм виникає потреба у розробці і впровадженні додаткових інструктивно-інформаційних матеріалів стосовно раціонального призначення і застосування ГК.

Ключові слова: гормональні контрацептиви; споживачі; етичні норми; інформаційне забезпечення; фахівці аптек.

I. V. PESTUN, G. S. BABICHEVA, S. V. ZHADKO, N. G. MALININA, I. V. BONDARIEVA, I. V. SOFRONOVA
National University of Pharmacy of the Ministry of Health of Ukraine, Kharkiv

LEGAL AND ETHICAL DILEMMAS IN THE PROCESS OF PROVIDING INFORMATION TO USERS OF HORMONAL CONTRACEPTIVES

Aim. To elucidate legal and ethical dilemmas in the process of providing information to consumers of hormonal contraceptives (HC) at the pharmaceutical market of Ukraine and search for ways to solve them.

Materials and methods. The method of logical and content formulation of the problem, systematic and statistical methods, desk and field methods of marketing research, such as analysis of patient information leaflets for HC, the content analysis of publications in scientific and practically-oriented medical and pharmaceutical publications, the questionnaire survey method, tabular and graphic means of visual presentation of the data obtained were used in the work.

Results. The problem of preserving the reproductive health of women using hormonal agents associated with the possible abortive effect of modern HC has been highlighted. The role of pharmacists in providing consultations when dispensing prescription medicines, in particular HC, has been determined. According to the results of the research, it has been found that there are gaps in the assessment of the quality of information work of pharmacists when dispensing HC from pharmacies. Directions for improving the information support of HC consumers taking into account regulatory and ethical aspects have been proposed. The expediency of expanding the data in patient information leaflets regarding the pharmacodynamics of drugs has been substantiated; it will minimize the psychological consequences of the use of contraceptives under the condition of a non-exclusive abortive effect.

Conclusions. The paper highlights the legal and ethical dilemmas associated with dispensing modern HC without a doctor's prescription and the possible abortive effect of the study group of drugs. Taking into account the social significance of regulating the information support of HC consumers, as well as legal and ethical norms, there is a need to develop and implement additional instructional and informational materials on the rational purpose and application of HC.

Keywords: hormonal contraceptives; consumers; ethical standards; information support; pharmacists.

Постанова проблеми. Охорона репродуктивного здоров'я населення і планування сім'ї на сьогодні мають бути пріоритетними напрямками державної політики України, особливо в умовах демографічної кризи. Використання сучасних методів і засобів контрацепції знижує ризик незапланованої вагітності та сприяє збереженню репродуктивного здоров'я жінок [1, 2]. На вітчизняному фармацевтичному ринку наявні численні засоби контрацепції у різних лікарських формах та з різними механізмами дії. На глобальному рівні застосування гормональних контрацептивів (ГК) є найпоширенішим методом планування сім'ї [3]. Проте, згідно з результатами сучасних наукових досліджень іноземних авторів, деякі ГК можуть чинити абортивний вплив на організм жінки [4-7].

Споживачі лікарських засобів (ЛЗ) мають право отримувати достовірну й доступну для розуміння інформацію про механізми дії ЛЗ на організм людини, побічні ефекти, можливі ускладнення і протипоказання [8, 9]. Відповідно до статті 34 Конституції України, Закону України «Про інформацію» держава гарантує всім учасникам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації [10, 11]. Аборт, навіть на дуже малих строках, негативно впливає на репродуктивне здоров'я та психічний стан жінок. Важливим джерелом інформації про ГК для споживачів є лікарі та фармацевти.

ГК треба відпускати з аптек за рецептом лікаря, який ухвалює обґрунтоване рішення стосовно раціонального призначення досліджуваної групи ЛЗ. З огляду на вагомий вплив фармацевта на думку споживачів важливою постає і його роль у процесі надання інформаційної допомоги покупцям ГК. Ми вважаємо, що фармацевти мають приділяти особливу увагу механізмам дії гормональних засобів та надавати додаткові консультації і роз'яснення під час відпуску ГК з аптек. Значущість інформації про можливу абортивну дію ГК спонукає вивчати професійну поведінку фахівців аптек під час відпуску цих засобів. Актуальною є розробка заходів, спрямованих на вдосконалення правових і етичних норм інформаційного забезпечення споживачів ГК та фахівців у сфері охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Низка робіт вітчизняних і закордонних авторів висвітлює результати аналізу ринку ГК та фармакологічні аспекти і властивості засобів контрацепції. В окремих наукових працях розглянуто питання належної промоції гормональних засобів на фармацевтичному ринку [12-17]. Етичні аспекти можливого абортивного ефекту ГК та інформативна згода споживачів цієї групи ЛЗ привертають увагу закордонних науковців уже декілька десятиліть [5-7].

Дилеми, пов'язані з дослідженням етичних і правових аспектів відпуску ГК на вітчизняному фармацевтичному ринку та з інформуванням населення про особливості застосування цієї групи ЛЗ, потребують детальнішого вивчення та наукового обговорення.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – висвітлити правові та етичні дилеми інформаційного забезпечення споживачів ГК, наявних на фармацевтичному ринку України, та окреслити напрями вдосконалення раціонального призначення і застосування ГК.

У роботі використано метод логіко-змістовного формування проблеми, системний і статистичний методи, кабінетні і польові методи маркетингових досліджень: аналіз інструкцій до медичного застосування ГК, контент-аналіз публікацій у наукових і практично-орієнтованих медичних і фармацевтичних виданнях, метод анкетного опитування, табличні та графічні засоби наочної презентації отриманих даних.

Викладення основного матеріалу дослідження. ГК – це переважно синтетичні аналоги жіночих статевих гормонів – естрогенів, прогестеронів або їх похідних [2]. Вони характеризуються високою надійністю, простотою застосування і економічною доступністю. У наш час, за даними ВООЗ, понад 100 млн жінок використовують ГК [18].

З метою надання комплексної кваліфікованої медичної допомоги з питань планування сім'ї та використання методів контрацепції, підвищення якості та ефективності послуг з планування сім'ї Наказом МОЗ України № 59 від 21 січня 2014 року затверджено Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої),

третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Планування сім'ї». Цей протокол лікарі використовують як інформаційне джерело найкращої практики для вибору методу контрацепції та методик консультування відповідно до періодів життя жінки. У протоколі описано процес надання послуг з питань планування сім'ї, наведено правові та етичні засади використання методів контрацепції. Стосовно захисту прав пацієнта зазначено: «Щоб пацієнт зробив свій поінформований (усвідомлений) вибір, консультант повинен надати достовірну та вичерпну інформацію про проблему (проблеми) пацієнта і способи її (їх) розв'язання». Також наведено класифікацію методів контрацепції відповідно до періоду життя пацієнток та характеристику і механізми дії кожного методу [2].

Зокрема, механізм дії ГК залежить від складу та форми випуску і може містити такі ефекти: пригнічення овуляції (протизаплідна дія); згущення цервікального слизу, перешкоджання проникненню сперматозоїдів (контрацептивна дія); зміна ендометрію, зменшення вірогідності імплантації заплідненої яйцеклітини (абортивна дія); вплив на рухливість сперматозоїдів у маткових трубах [2].

Ми з'ясували, що в інструкціях до медичного застосування ГК, а також в уніфікованому клінічному протоколі щодо методів ГК про можливу абортивну дію засобів йдеться завуальовано, із застосуванням медико-біологічної термінології, важкої для розуміння більшістю потенційних споживачів. Наприклад, механізм дії ГК описано так: «знижує сприйнятливості ендометрію до blastocисти, проліферацію ендометрію і його секреторну трансформацію»; «діє на епітелій ендометрію, зменшуючи ймовірність імплантації»; «викликає перехід епітелію ендометрію з проліферативної фази в секреторну»; «викликає зміни в ендометрії, які призводять до порушення процесу імплантації яйцеклітини»; «перешкоджає імплантації заплідненої яйцеклітини» тощо.

Сучасні дослідження підтверджують виникнення абортивних випадків, пов'язаних із застосуванням ГК. Так, було проведено дослідження, у якому взяли участь жінки 18-29 років з регулярним менструальним

циклом. Сформовані групи досліджували протягом 18 місяців. Першу групу склали 279 жінок, що використовували внутрішньоматкову спіраль, діючою речовиною якої був левоноргестрел з виділенням 8 мг / 24 години (LNG-IUS 8). До другої групи було відібрано 281 жінку, вони всі отримували перорально комбінацію етинілестрадіолу 30 мг / дроспіренону 3 мг (EE / DRSP). У першій групі було зареєстровано 1 викидень і 1 позаматкову вагітність. У другій групі – 6 випадків вагітності, що закінчилися 3-ма пологами, 2-ма випадками викиднів і 1 випадком штучного переривання вагітності [19, 20].

У низці країн застосування левоноргестрелу у монотерапії або в комбінації з етинілестрадіолом перебуває на стадії обговорення або відхилення через можливість гальмувати процеси повноцінної імплантації заплідненої яйцеклітини [21]. Отже, не можна повністю виключати настання вагітності в разі застосування ГК. Якщо ж запліднення яйцеклітини все-таки відбулося, ембріон не може прикріпитися до ендометрію та абортуються.

Наразі ГК, використовувани жінками не тільки для запобігання вагітності, а й для вирівнювання гормонального фону, відновлення циклу тощо, часто можна придбати в аптеці без рецепта лікаря. Відсутність в інструкціях до медичного застосування ГК інформації про можливий абортивний ефект свідчить про те, що виробники ГК не приділяють достатньої уваги тому, що загибель заплідненої яйцеклітини вже є знищенням майбутнього ембріона, що є окремою від організму матері живою істотою, майбутньою людиною. На нашу думку, такий підхід суперечить ст. 57 Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», згідно з якою материнство в Україні охороняє і заохочує держава. Виходить, що фармацевтичні виробники, надаючи неповну інформацію про механізми дії ГК, порушують права жінок, що є важливою правовою та етичною проблемою [22].

Відповідно до ч. 5 ст. 12 Закону України «Про лікарські засоби», кожний реалізований ЛЗ має інструкцію до медичного застосування, де обов'язково зазначено: назву ЛЗ; загальну характеристику (хімічну назву, основні фізико-хімічні властивості,

склад); відомості про фармакологічні властивості; показання для застосування; протипоказання; взаємодію з іншими ЛЗ; способи застосування та дози; побічну дію; запобіжні заходи; форми випуску; умови та термін зберігання; умови відпуску [23]. Отже, відсутність інформації про абортівні властивості ГК можна вважати порушенням чинних норм законодавства та етичних критеріїв.

Надання лікарями під час призначення та фармацевтами під час відпуску досліджуваної групи ЛЗ роз'яснень щодо невиключної абортівної дії ГК сприятиме тому, що жінки зможуть свідомо обирати засіб контрацепції, зважаючи на можливі ризики. З позиції професійної етики, фахівець має пояснити, що абортівна дія ГК полягає в змінах, які різною мірою можуть впливати на гіпоталамо-гіпофізарну систему жінки, шийку й ендометрій матки, фалопієві труби.

З метою дослідити рівень обізнаності споживачів стосовно механізмів дії та особливостей застосування і відпуску ГК, наявних на вітчизняному фармацевтичному ринку, проведено анкетування 450 жінок репродуктивного віку та 140 фахівців аптек у Харківському та Дніпровському регіонах. За результатами анкетування складено соціально-демографічний портрет споживачів ГК (табл.).

Більшість анкетованих споживачів (87,50 %) хоча б раз у житті користувалась засобами контрацепції для запобігання незапланованій вагітності або з лікувальною метою, для цього 84,20 % опитаних жінок застосовували саме засоби ГК.

Стосовно характеристики респондентів-фахівців аптек, то більшість склали жінки (88,40 %), переважно у віці від 21 до 45 років. Визначено, що 56,20 % співробітників аптек обіймають посаду фармацевта, 5,80 % – посаду завідувача аптеки, всі інші працюють на посаді асистента фармацевта. Середній стаж роботи більшості фахівців (77 %) складає від 3 до 10 років.

За результатами анкетування визначено джерела інформації про ГК, якими найчастіше користуються споживачі та фахівці аптек (можливо було обрати декілька варіантів відповідей). Більшість опитаних споживачів (86,00 %) знаходить інформацію

Таблиця

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ РЕСПОНДЕНТІВ-СПОЖИВАЧІВ

Показники		Значення, %
Діти	є	57,90
	немає	42,10
Вік	до 18 років	0
	18-24	35,50
	25-34	34,60
	35-44	28,10
	старше 45	1,80
Соціальний статус	студентка	24,60
	підприємець	9,20
	безробітня	1,80
	робітниця	43,90
	службовиця	9,80
Сімейний стан	домогосподарка	10,70
	незаміжня	45,60
	заміжня	42,10
	«цивільний» шлюб	12,30

про засоби ГК, звертаючись насамперед до лікаря, також значна частка респондентів шукає інформацію в мережі Інтернет та читає інструкцію до медичного застосування ГК, що склало по 36,80 % відповідно.

69,20 % фармацевтичних працівників найчастіше користуються інформацією від медичних представників та внутрішньою інформаційною базою аптеки (46,20 %); такі джерела інформації, як Інтернет-ресурси та інструкції до медичного застосування ГК зазначили по 43,30 % респондентів. Більшість працівників аптек оцінює власні знання стосовно особливостей застосування ГК на належному (57,70 %) або задовільному (34,60 %) рівнях.

Під час дослідження визначено, що значна частка споживачів (майже 60 %) та працівників аптек (76,90 %) знає, що деяким ГК, поряд з протизаплідною дією, властивий абортівний ефект (рис. 1). Не знають про наявність абортівного ефекту 23,10 % фахівців і понад 30 % споживачів; 3,60 % споживачів взагалі не знають, що таке абортівний ефект.

Від якості інформаційної роботи фахівців аптек залежить рівень поінформованості населення стосовно особливостей застосування ЛЗ. Тому працівникам аптек необхідно обов'язково володіти вмінням якісно

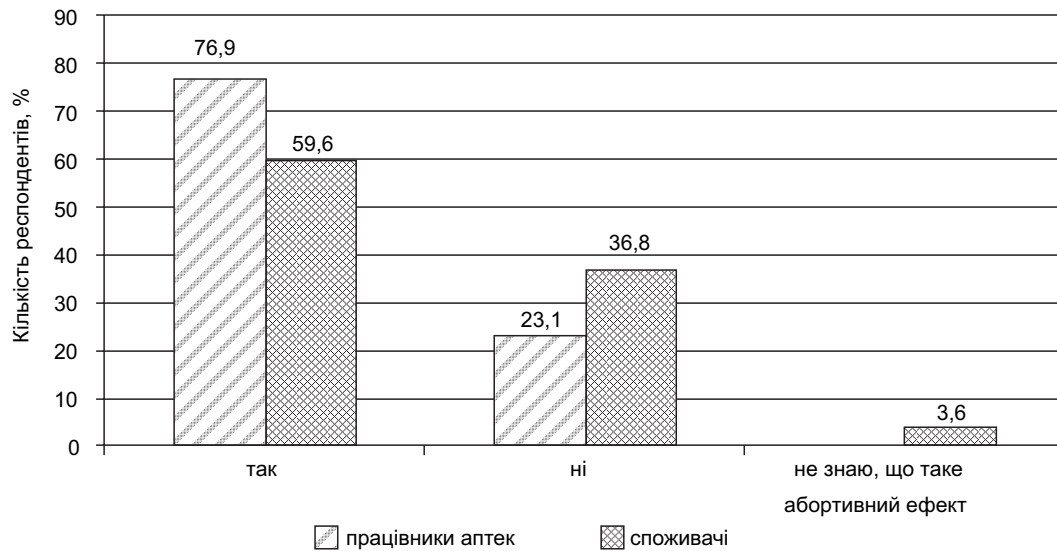

Рис. 1. Обізнаність працівників аптек та споживачів стосовно можливого абортивного ефекту деяких ГК

та доступно донести найбільш важливу інформацію до споживача, особливо якщо це стосується ГК.

На наступному етапі ми досліджували розриви в оцінці якості фармацевтичної опіки споживачами та фармацевтами під час відпуску ГК. Для визначення відповідності між інформаційними потребами споживачів та якістю консультаційної роботи співробітників аптек проаналізовано відповіді обох груп респондентів стосовно основних характеристик ГК, на які зважають жінки, купуючи ці засоби. Споживачі оцінювали важливість окремих характеристик ГК за 3-бальною шкалою: 3 бали – ознака має вирішальне значення для купівлі ГК, 2 бали –

має значення, 1 бал – має деякий незначний вплив, 0 балів – не має значення (рис. 2).

Результати опитування свідчать, що, вибираючи ГК, більшість споживачів ключову увагу приділяє ефективності та безпеці. Це цілком природно, адже кожна жінка бажає мати, окрім гарантованого протизаплідного ефекту, відсутність побічних дій та протипоказань. Також мають значення для респондентів такі характеристики, як дозування, зручність застосування та доступність ЛЗ. Виробник і лікарська форма засобу мають незначний вплив, популярність ГК та зовнішнє оформлення не мають значення.

Оцінки фахівців аптек (рис. 3) стосовно важливості споживчих характеристик ГК

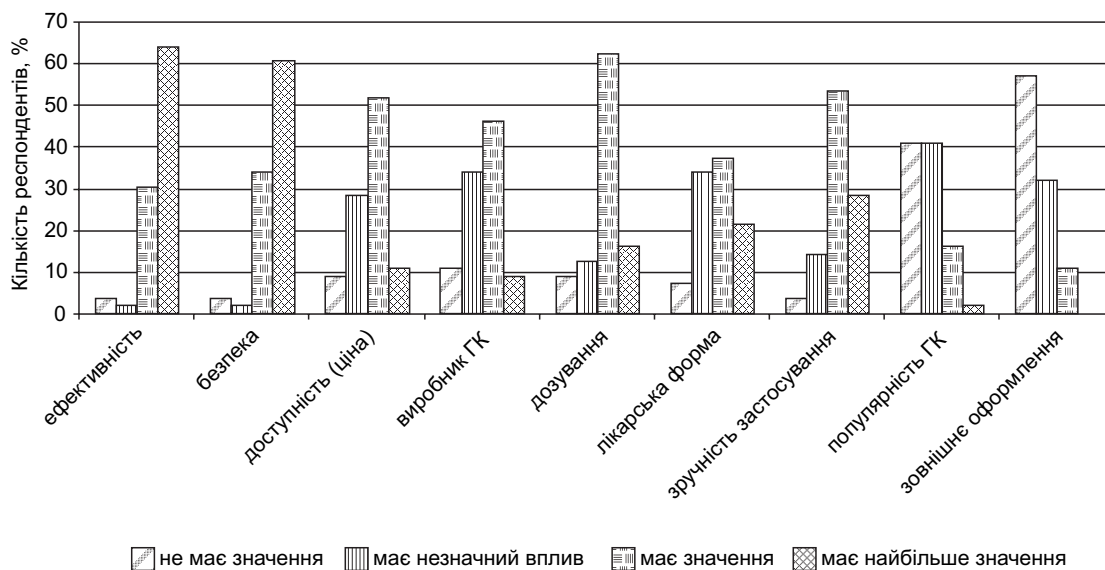

Рис. 2. Оцінка важливості споживчих характеристик ГК споживачами

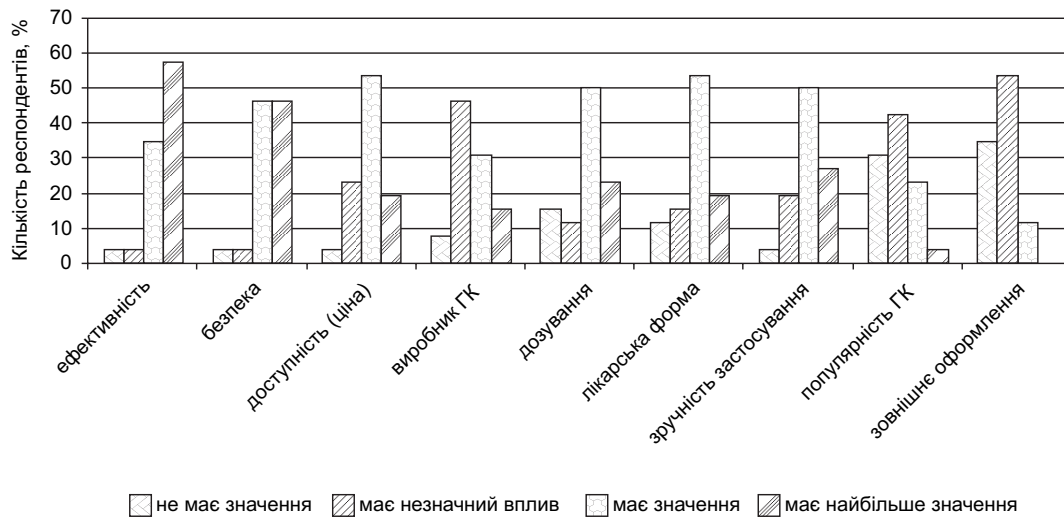

Рис. 3. Оцінка важливості споживчих характеристик ГК працівниками аптек

для жінок майже збігаються з відповідями споживачів. На думку співробітників аптек, для жінок найбільше значення мають ефективність та безпека ГК, також важливими є доступність, лікарська форма, дозування та зручність застосування.

На наступному етапі ми вивчали роботу фармацевтів з надання інформації про ГК під час обслуговування споживачів в аптеці (рис. 4 та 5).

Результати анкетування демонструють наявність значних розривів в оцінці інформаційної роботи фахівців аптек споживачами ГК та самими працівниками. Щодо умов відпуску ГК, то майже 70 % споживачів зазначили, що спеціалісти аптек завжди відпускають ГК без рецепта та ніколи не питають про його наявність. Натомість лише

30,77 % фахівців аптек відповіли, що завжди відпускають ГК без рецепта та ніколи не цікавляться його наявністю. Можливо, різниця у відповідях зумовлена тим, що фахівці аптек усвідомлюють, що часто порушують правила відпуску рецептурних ЛЗ, а отже, не завжди є відвертими.

Згідно з відповідями майже половини споживачів, працівники аптеки ніколи не роз'яснюють правила та особливості застосування ГК, тоді як більшість фахівців (61,54 %) зазначає, що робить це інколи або часто. Близько 60 % споживачів відповіли, що фармацевти ніколи не інформують про можливі побічні реакції на ГК, самі ж фахівці зазначили, що завжди (23,08 %) або інколи (30,77 %) повідомляють про побічні ефекти засобів контрацепції під час їх відпуску з аптек.

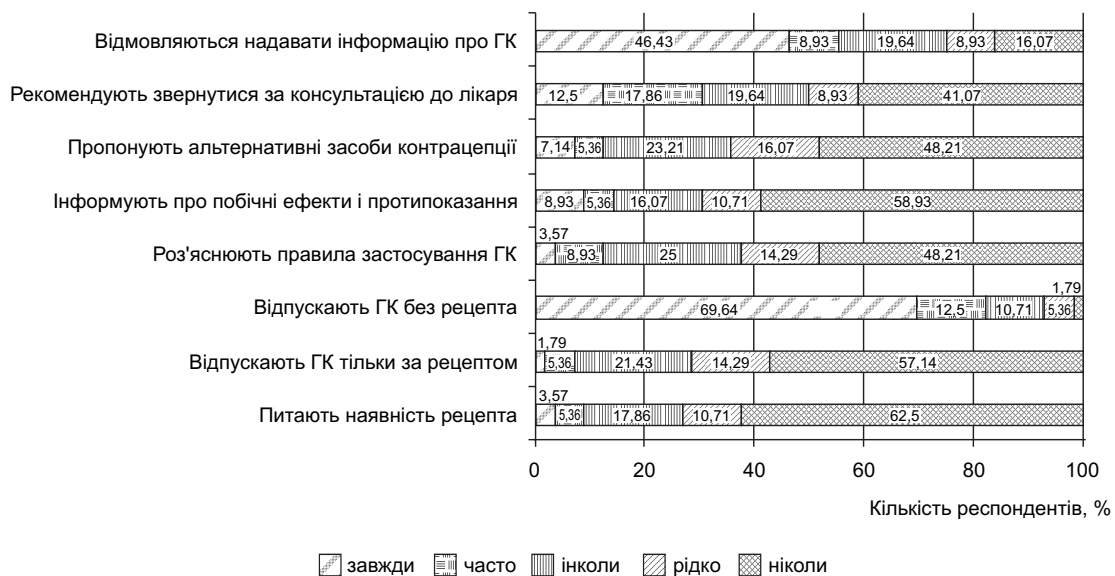

Рис. 4. Оцінка споживачами інформаційної роботи фахівців аптек під час відпуску ГК

Рис. 5. Оцінка фахівцями аптек власної інформаційної роботи під час відпуску ГК

У питанні щодо пропозицій аналогів або альтернативних засобів контрацепції відповіді обох груп респондентів майже збігаються. Так, за відповідями більшості споживачів (48,21 %), фахівці ніколи не пропонують заміну ГК. Загалом більше половини працівників аптек також зазначили, що роблять це рідко (42,31 %) або ніколи (11,54 %). З нормативно-правового та етичного погляду така позиція фахівців аптек є правильною, бо ГК належать до рецептурних засобів, а отже, заміну може зробити тільки лікар. Самі працівники аптек зазначили, що завжди (30,77 %) або часто (23,08 %) рекомендують споживачам звернутися за консультацією до лікаря стосовно вибору ГК. Проте більшість споживачів відповіла, що фахівці аптек роблять це рідко (8,93 %) або взагалі ніколи (41,07 %).

Більше половини респондентів-споживачів (55,36 %) звернули увагу на те, що працівники аптек завжди або часто відмовляються надавати розгорнуту інформацію про ГК під час їх відпуску. Самі фахівці по-різному відповіли на це питання: 53,84 % фармацевтів зазначили, що часто або інколи не надають повної і розгорнутої інформації про ГК, і майже половина опитаних не погодилась з цим твердженням.

На завершальному етапі дослідження отримано узагальнені оцінки фахівців і споживачів стосовно якості інформаційної роботи в аптеках щодо ГК. З рис. 6 видно, що

оцінки обох груп респондентів суттєво відрізняються та свідчать про те, що споживачі загалом не дуже задоволені якістю інформаційної роботи працівників. Згідно з отриманими результатами, більшість жінок (56,10 %) оцінює діяльність аптеки із забезпечення інформацією про ЛЗ на рівні «незадовільно» або не знає, як відповісти. Проте значна частка споживачів все ж таки задоволена рівнем інформаційної роботи. Більшість працівників досліджуваних аптек (57,70 %) оцінила якість власної інформаційної роботи під час відпуску ГК на рівні «добре» та «задовільно». У процесі анкетування було виявлено з боку споживачів побажання до фармацевтів пропонувати препарати-аналоги за більш доступними цінами, роз'яснювати правила застосування ГК та інформувати про побічні ефекти й протипоказання цих засобів.

Отже, було виявлено правові та етичні дилеми під час реалізації ГК, пов'язані з відпуском цих засобів без рецепта або призначення лікаря, недостатнім рівнем інформаційної роботи фахівців аптек та наданням виробниками ГК неточної інформації в інструкціях до медичного застосування, зокрема щодо механізму дії засобів контрацепції.

За результатами проведених досліджень запропоновано напрями вдосконалення інформаційного забезпечення споживачів ГК, наявних на фармацевтичному ринку України (рис. 7).

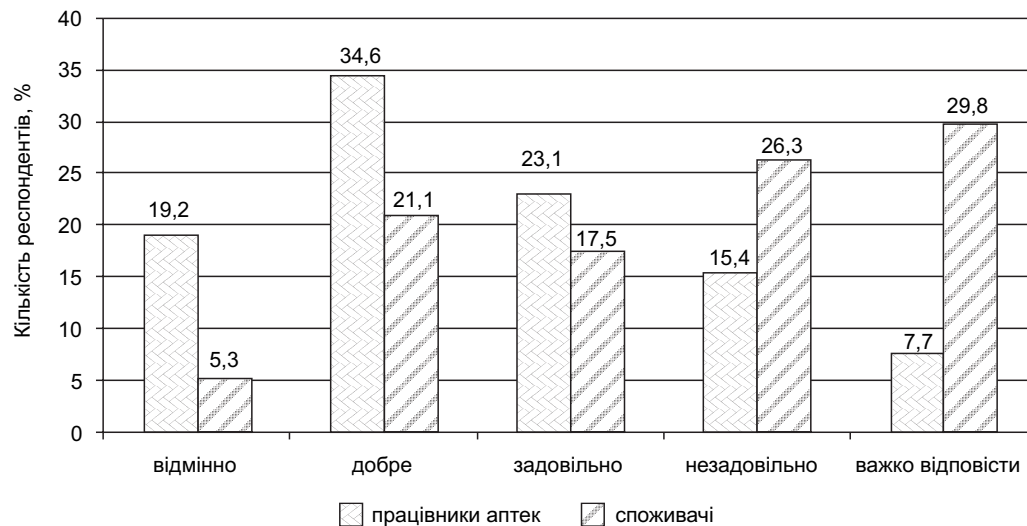

Рис. 6. Оцінки працівників аптек і споживачів стосовно якості інформаційної роботи в аптеках щодо ГК

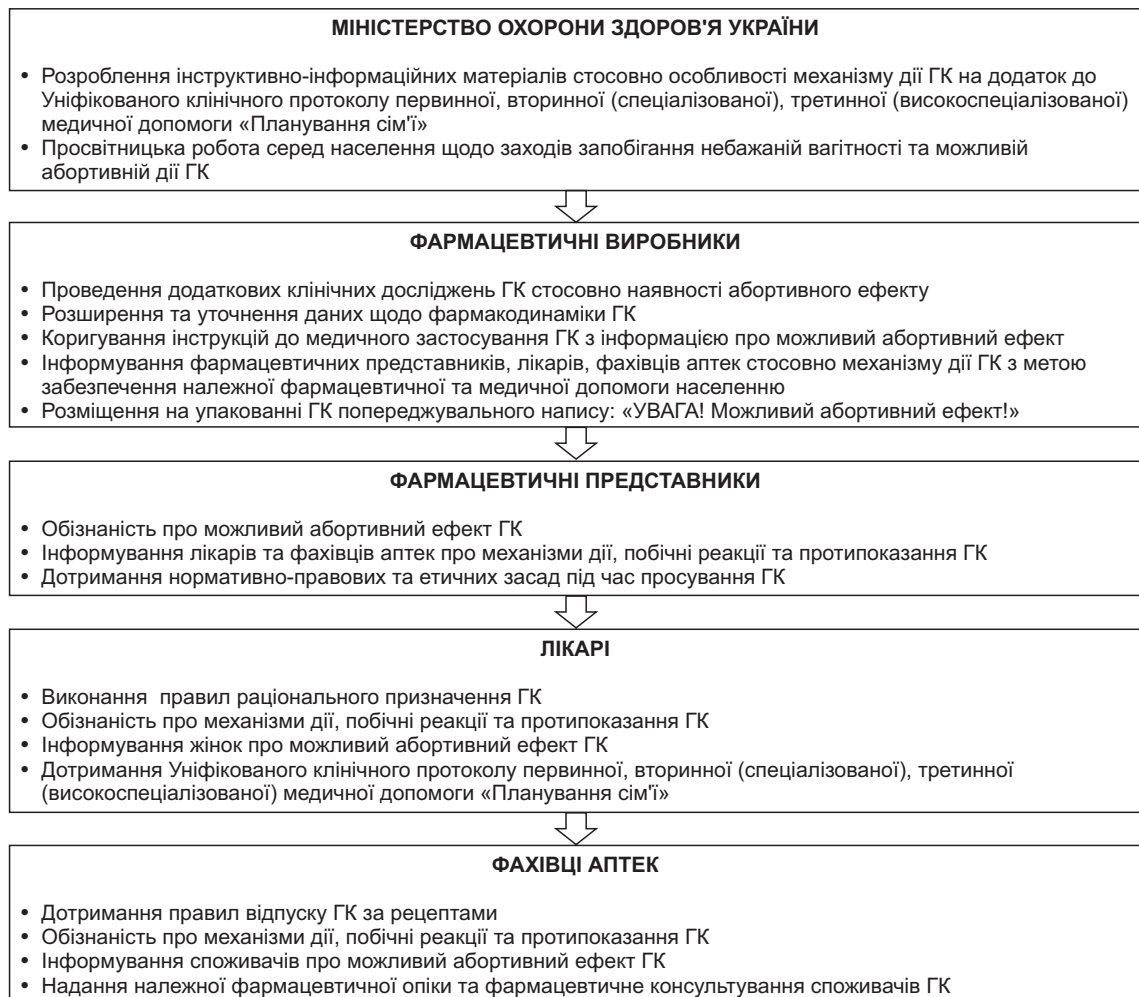

Рис. 7. Напрями вдосконалення інформаційного забезпечення споживачів ГК

Рекомендації передбачають розроблення додаткових інструктивно-інформаційних матеріалів для фахівців; просвітницьку роботу серед населення; дотримання законодавчих та етичних критеріїв відпуску ГК населенню; впровадження етичних інструментів саморегулювання фармацевтичного бізнесу; моніторинг призначень ГК лікарями; забезпечення інформованості фахівців охорони здоров'я і населення про механізми дії, побічні ефекти та протипоказання ГК; внесення виробниками ГК коректив до інструкцій до медичного застосування із зазначенням про можливий абортивний ефект; розміщення на упакованні ГК попереджувального напису: «УВАГА! Можливий абортивний ефект!» тощо. Попереджувальний надпис поінформує жінок про можливі негативні наслідки застосування ГК, що дозволить зробити вибір на користь інших засобів контрацепції, які не мають абортивного ефекту, а отже, зберегти душевне і фізичне здоров'я жінки, що є основою здоров'я майбутнього покоління.

Отримані результати свідчать про важливість подальшого вивчення інформаційних потреб споживачів ГК, мотивів споживання, а також важливість моніторингу інформаційної роботи фахівців аптек. Своєчасне усунення виявлених розривів сприятиме кращому задоволенню потреб населення в ГК, підвищенню якості фармацевтичної допомоги та збереженню здоров'я жінок репродуктивного віку.

Перелік використаних джерел інформації

1. Александрова О. Ю. Демографічна безпека України: оцінка стану, акценти державного регулювання. *Агросвіт*. 2017. № 18. С. 69–75.
2. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Планування сім'ї». Затверджено Наказом МОЗ України від 21 січня 2014 року № 59. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_59_ukpmd.pdf.
3. Butko A. Pharmaceutical aspects of women's reproductive health. *Trends and prospects of scientific thought in medicine* : collective monograph. Boston : Primedia eLaunch, 2022. P.103–122.
4. Agulles Simo P. Abortifacient effect of hormonal contraceptives: a review. *Cuad. Bioet.* 2015. Vol. 26, No. 86. P. 69–109.
5. Larimore W. L., Stanford J. B. Postfertilization effects of oral contraceptives and their relationship to informed consent. *Archives of family medicine*. 2000. No. 9 (2). P. 126–133.
6. Чекман И. С., Войтенко Г. Н., Войтенко А. Г., Нагорная Т. И. Этические аспекты применения гормональных контрацептивов. *Реценз.* 2017. Т. 20, № 2. С. 181–186.
7. Women and postfertilization effects of birth control: consistency of beliefs, intentions and reported use / Н. М. Dye et al. *BMC women's health*. 2005. No. 5. P. 11.
8. Гала Л. О. Поширення достовірної інформації про лікарські засоби – вимога належної аптечної практики. *Фармацевтичний часопис*. 2015. № 3. С. 57–62.
9. Нормативно-правові та методичні засади організації фармацевтичної просвіти населення в умовах впровадження належної аптечної практики / Н. О. Ветютневата ін. *Фармацевтичний журнал*. 2014. № 2. С. 20–26.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Висвітлено проблему збереження репродуктивного здоров'я жінок, які застосовують гормональні засоби, пов'язану з можливою абортивною дією сучасних ГК. За результатами аналізу інструкцій до медичного застосування ГК з'ясовано, що фармацевтичні виробники надають інформацію про можливий абортивний ефект засобів завуальовано, порушуючи етичні принципи та норми чинного законодавства стосовно інформування населення та фахівців охорони здоров'я.

Визначено роль фармацевтів у наданні консультацій під час відпуску рецептурних ЛЗ, зокрема ГК. За результатами опитування споживачів і фармацевтів виявлено наявність розривів в оцінці якості інформаційної роботи фармацевтів під час відпуску ГК з аптек.

Запропоновано напрями вдосконалення інформаційного забезпечення споживачів ГК на основі нормативно-правових та етичних норм шляхом розроблення і впровадження на рівні МОЗ України додаткових інструктивно-інформаційних матеріалів стосовно раціонального призначення і застосування ГК. Обґрунтовано доцільність розширення даних в інструкціях до медичного застосування стосовно фармакодинаміки засобів, що дозволить мінімізувати психологічні наслідки вживання протизаплідних препаратів, зумовлені їхньою невиключною абортивною дією.

Конфлікт інтересів: відсутній.

10. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Про інформацію : Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
12. Піняжко О. Б., Заліська О. М., Готь Н. Р., Гнатишак Л. І. Аналіз фармацевтичного забезпечення при гінекологічних захворюваннях в Україні та світі. *Фармацевтичний часопис*. 2013. № 4. С. 109–115.
13. Маганова Т. В., Ткаченко Н. О. Аналіз ринку протизаплідних лікарських засобів у контексті фармацевтичної безпеки. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики*. 2020. Т. 13, № 1(32). С. 128–136.
14. Романенко Т. Г., Довбня Т. В. Гормональна контрацепція (Клінічна лекція). *Здоров'я жінчини*. 2017. № 10 (126). С. 10–18.
15. *Ethical criteria for medicinal drug promotion / World Health Organization. (1988)*. URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/38125/924154239X_eng.pdf?sequence=1.
16. Skaritanov E., Wilkie G., Kovell L. C. Selection, Effectiveness, and Adverse Effects of Contraception. *JAMA*. 2022. No. 327 (15). P. 1504. URL: <https://doi.org/10.1001/jama.2022.2854>.
17. Правила належної промоції фармацевтичними компаніями лікарських засобів професіоналам охорони здоров'я. URL: <http://aipm.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/rules.pdf>.
18. Medical eligibility criteria for contraceptive use. 5th ed. Geneva : WHO, 2015. 267 p.
19. Bogatta L., Buhling K. J., Rybowski S. A multicenter, open-label, randomized phase III study comparing a new levonorgestrel intrauterine contraceptive system (LNG-IUS 8) with combine doral contraception in young women of reproductive age. *Eur. J. Contracept. Reprod. Health Care*. 2016. Vol. 21, No. 5. P. 372–379.
20. Kayisli U. A., Basar M., Guzeloglu-Kayisli O. Long-acting progestin-only contraceptives impair endometrial vasculature by inhibiting uterine vascular smooth muscle cell survival. *Proc. Natl.Acad. Sci. USA*. 2016. Vol. 112, No. 16. P. 5153–5158.
21. Zhang J., Cheng L., Zhao W. H. Association between levonorgestrel emergencycontraception and the risk of ectopic pregnancy: a multicenter case-control study. *Sci. Rep*. 2015. Vol. 5. P. 8487.
22. Про основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
23. Про лікарські засоби : Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 22, ст. 86). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

References

1. Aleksandrova, O. Yu. (2017). Demografichna bezpeka Ukrayiny : otsinka stanu, aktsenti derzhavnogo reguluvannya. *Agrosvit*, 18, 69–75.
2. Unifikovaniy klinichnij protokol pervinnoyi, vtorinnoyi (specializovanoyi), tretinnoyi (visokospecializovanoyi) medichnoyi dopomogi "Planuvannya sim'yi". Zatverdzheno Nakazom MOZ Ukrayiny vid 21 sichnya 2014 roku No. 59. Available at: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_59_ykpm.pdf.
3. Butko, A. (2022). Pharmaceutical aspects of women's reproductive health. *Trends and prospects of scientific thought in medicine* : collective monograph. Boston : Primedia eLaunch.
4. Agulles Simo, P. (2015). Abortifacient effect of hormonal contraceptives: a review. *Cuad. Bioet.*, 26 (86), 69–109.
5. Larimore, W. L., Stanford J. B. (2000). Postfertilization effects of oral contraceptives and their relationship to informed consent. *Archives of family medicine*, 9 (2), 126–133.
6. Chekman, I. S., Vojtenko, G. N., Vojtenko, A. G., Nagornaya, T. I. (2017). Eticheskie aspekty primeneniya gormonalnykh kontraktivov. *Recept*, 20 (2), 181–186.
7. Dye, H. M., Stanford, J. B., Alder, S. C., Kim, H. S., Murphy, P. A. (2005). Women and postfertilization effects of birth control: consistency of beliefs, intentions and reported use. *BMC women's health*, 5, 11.
8. Gala, L. O. (2015). Poshirennya dostovirnoyi informatsiyi pro likarski zasobi – vimoga nalezhnoyi aptechnoyi praktiki. *Farmaceutichnyi chasopys*, 3, 57–62.
9. Vetitneva, N. A., Ubohov, S. H., Budnykova, T. M., Pylypchuk, L. B., Todorova, V. I., Fedorova, L. A., Radchenko, A. P., Marusenko, N. A. (2014). Normativno-pravovi ta metodichni zasadi organizatsiyi farmaceutichnoyi prosviti naseleennya v umovah vprovadzhennya nalezhnoyi aptechnoyi praktiki. *Farmaceutichnyi zhurnal*, 2, 20–26.
10. Konstitutsiya Ukrayiny. (Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayiny (VVR), 1996, No. 30, st. 141). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Pro informatsiyu : Zakon Ukrayiny (Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayiny (VVR), 1992, No. 48, st. 650). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

12. Pinyazhko, O. B., Zaliska, O. M., Got, N. R., Gnatishak, L. I. (2013). Analiz farmacevtichnogo zabezpechenya pri ginekologichnih zahvoryuvannyah v Ukraini ta sviti. *Farmaceutichni chasopys*, 4, 109–115.
13. Maganova, T. V., Tkachenko, N. O. (2020). Analiz rinku protizaplidnih likarskih zasobiv u konteksti farmacevtichnoyi bezpeki. *Aktualni pitannya farmacevtichnoyi i medichnoyi nauki ta praktiki*, 13 (1), 128–136.
14. Romanenko, T. G., Dovbnya, T. V. (2017). Gormonalna kontratsiia (Klinichna lektsiia). *Zdorovy zhenshyny*, 10 (126), 10–18.
15. Ethical criteria for medicinal drug promotion / World Health Organization. (1988). Available at: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/38125/924154239X_eng.pdf?sequence=1.
16. Skaritanov, E., Wilkie, G., Kovell, L. C. (2022). Selection, Effectiveness, and Adverse Effects of Contraception. *JAMA*, 327 (15), 1504. Available at: <https://doi.org/10.1001/jama.2022.2854>.
17. Pravila nalezhnoyi promotsiyi farmacevtichnimi kompaniyami likarskih zasobiv profesionalam ohoroni zdorov'ya. Available at: <http://aipm.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/rules.pdf>.
18. Medical eligibility criteria for contraceptive use. 5th ed. Geneva: WHO, 2015. 267 p.
19. Bogatta L., Buhling K.J., Rybowski S. (2016). A multicenter, open-label, randomized phase III study comparing a new levonorgestrel intrauterine contraceptive system (LNG-IUS 8) with combine doral contraception in young women of reproductive age. *Eur. J. Contracept. Reprod. Health Care*, 21 (5), 372–379.
20. Kayisli U.A., Basar M., Guzeloglu-Kayisli O. (2016). Long-acting progestin-only contraceptives impair endometrial vasculature by inhibiting uterine vascular smooth muscle cell survival. *Proc. Natl.Acad. Sci. USA*, 112 (16), 5153–5158.
21. Zhang, J., Cheng, L., Zhao, W. H. (2015). Association between levonorgestrel emergency contraception and the risk of ectopic pregnancy: a multicenter case-control study. *Sci. Rep.*, 5, 8487.
22. Pro osnovi zakonodavstva Ukrainy pro ohoronu zdorov'ya : Zakon Ukrainy (Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrainy (VVR), 1993, No. 4, st.19). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
23. Pro likarski zasobi : Zakon Ukrainy (Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrainy (VVR), 1996, No. 22, st. 86). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Відомості про авторів:

Пестун І. В., докторка фармацевтичних наук, професорка кафедри фармацевтичного менеджменту та маркетингу, Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України (<http://orcid.org/0000-0002-4114-3564>). E-mail: irynapestun.nuph@gmail.com

Бабічева Г. С., кандидатка фармацевтичних наук, доцентка кафедри фармацевтичного менеджменту та маркетингу, Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України (<http://orcid.org/0000-0002-5868-5239>). E-mail: babicheva.ann5@gmail.com

Жадько С. В., кандидатка фармацевтичних наук, доцентка кафедри фармацевтичного менеджменту та маркетингу, Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України (<http://orcid.org/0000-0002-4533-2370>). E-mail: svzhadkopharm@gmail.com

Малініна Н. Г., кандидатка фармацевтичних наук, доцентка кафедри фармацевтичного менеджменту та маркетингу, Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України (<https://orcid.org/0000-0001-7796-1924>). E-mail: malininanatala78@gmail.com

Бондарева І. В., кандидатка фармацевтичних наук, доцентка кафедри фармацевтичного менеджменту та маркетингу, Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України (<https://orcid.org/0000-0003-2415-9780>). E-mail: iryna.bondarieva@gmail.com

Софронова І. В., кандидатка фармацевтичних наук, доцентка кафедри фармацевтичного менеджменту та маркетингу, Національний фармацевтичний університет Міністерства охорони здоров'я України (<https://orcid.org/0000-0002-0586-070X>). E-mail: sofronova.nfau@gmail.com

Information about authors:

Pestun I. V., Doctor of Pharmacy (Dr. habil.); professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy of the Ministry of Health of Ukraine (<http://orcid.org/0000-0002-4114-3564>). E-mail: irynapestun.nuph@gmail.com

Babicheva G. S., Candidate of Pharmacy (Ph.D.), associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy of the Ministry of Health of Ukraine (<http://orcid.org/0000-0002-5868-5239>). E-mail: babicheva.ann5@gmail.com

Zhadko S. V., Candidate of Pharmacy (Ph.D.), associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy of the Ministry of Health of Ukraine (<http://orcid.org/0000-0002-4533-2370>). E-mail: svzhadkopharm@gmail.com

Malinina N. G., Candidate of Pharmacy (Ph.D.), associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy of the Ministry of Health of Ukraine (<https://orcid.org/0000-0001-7796-1924>). E-mail: malininanatala78@gmail.com

Bondarieva I. V., Candidate of Pharmacy (Ph.D.), associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy the Ministry of Health of Ukraine (<https://orcid.org/0000-0003-2415-9780>). E-mail: iryna.bondarieva@gmail.com

Sofronova I. V., Candidate of Pharmacy (Ph.D.), associate professor of the Department of Pharmaceutical Management and Marketing, National University of Pharmacy the Ministry of Health of Ukraine (<https://orcid.org/0000-0002-0586-070X>). E-mail: sofronova.nfau@gmail.com

Надійшла до редакції 07.10.2023 р.